

Гнатенко Є.С.

Нікопольський факультет Національного університету «Одеська юридична академія», викладач кафедри спеціально-правових дисциплін

КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

Проблеми боротьби із злочинністю, протидії подальшій криміналізації суспільства посідають особливе місце серед проблем, пов'язаних із творенням української держави. Враховуючи, що в системі заходів боротьби із злочинністю, як і раніше, важливе місце посідають кримінально-правові заходи, розгляд особливостей сучасної кримінальної політики та пошук найбільш ефективних засобів боротьби із злочинністю видається, безперечно, актуальним.

Поняття «кримінальна політика» є, напевне, терміном, що найбільш часто використовується для визначення стратегії, головних напрямків, форм та методів подолання злочинності і попередження злочинів.

В нашій країні проблеми кримінальної політики почали розроблятися в кінці XIX на початку XX ст. (праці Ф. Ліста, Н. П. Чубинського). Вчені та практики радянського періоду звернулись до проблем кримінальної політики в 20-ті роки XX ст. (М. Н. Гернет, С. Я. Булатов, М. О. Скрипник, Г. І. Волков, А. Я. Естрин, О. А. Герцензон, М. М. Ісаєв, Б. С. Утевський, Є. Ширвиндт та ін.). В юридичній літературі теорія кримінальної політики знов почала розроблятися лише починаючи з 70-х років XX ст. в працях цілого ряду вчених: О. А. Герцензона, В. М. Кудрявцева, П. С. Дагеля, М. М. Бабаєва, Г. М. Міньковського, П. М. Панченка, С. В. Бородіна, М. І. Ковальова, О. І. Коробєєва, Н. О. Бєляєва, Н. О. Стручкова, Л. В. Багрій-Шахматова та ін.

Проте, незважаючи на значний практичний та науковий інтерес до означеної проблеми, в сучасній юридичній науці дуже небагато досліджень, присвячених питанням сучасної кримінальної політики взагалі і ролі окремих видів покарань у процесі її реалізації. Дискусійними залишаються питання загального поняття кримінальної політики, її змісту, а також основних напрямків у сучасний період.

В системі мір кримінальної політики кримінальне покарання, як і раніше, розглядається як один із найбільш дійових напрямків попередження злочинів. Тривалий час в кримінальній політиці держави панівною була концепція, згідно з якою розширення застосування позбавлення волі в його найбільш суворих видах та строках здатне позитивно вплинути на знищення злочинності.

В той же час очевидно є погана інформованість суспільства про негативні наслідки позбавлення волі, які тривалий час замовчувались. Тенденція до невинновданого широкого застосування позбавлення волі призводить до переповнення місць ув'язнення, значних людських та фінансових витрат та суттєво ускладнює процес виправлення засуджених ув'язнення та можливість їх подальшої адаптації в суспільстві після звільнення. Досягнення мети ресоціалізації особистості - стримується. Практика свідчить, що злочинця вкрай важко ресоціалізувати, відірвавши від оточуючого середовища. Навпаки, в період знаходження в місцях позбавлення волі він більшою частиною десоціалізується. Як бачимо, будучи

необхідним засобом захисту суспільства від тяжких злочинів, тобто антикриміногенним фактором, позбавлення волі одночасно детермінує злочинність і є криміногенним фактором.

Однак з найбільш ефективних шляхів вирішення вказаних проблем є розширення застосування покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Це шлях, яким останні 20 років йде більшість західноєвропейських держав. Так, зараз питома вага позбавлення волі в структурі судимості складає в Великобританії 6%, в Німеччині - 5 %, в Японії - 3 %.

Аргументи на користь альтернативних видів покарання є по суті дзеркальним відображенням аргументів проти позбавлення волі. Альтернативні покарання не перешкоджають реадaptaції людини в суспільство і реально здатні сприяти прискоренню цього процесу. Про це може свідчити вивчення рівня рецидивної злочинності, який, за оцінками дослідників, складає для осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, від 6 до 15 %. В той же час цей показник стосовно позбавлення волі складає більш 30%. Широке використання альтернативних мір призводить до зменшення тюремної популяції та, відповідно, до покращання умов утримання в'язнів.

На основі викладеного можна зробити висновок, що суспільство, хоч і ще довго не зможе відмовитись від застосування позбавлення волі, але повинне визнати його збитковість: економічну, соціальну, морально-психологічну. Виходом із розглянутої ситуації повинне стати більш широке впровадження покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, які довели свою високу ефективність у багатьох країнах світу, сприяли зменшенню тюремної популяції і рецидивної злочинності в цілому. Тому напрямок подальшого дослідження з означеної проблеми вбачається в більш глибокому дослідженні соціальної обумовленості та ефективності застосування покарань, альтернативних позбавленню волі.